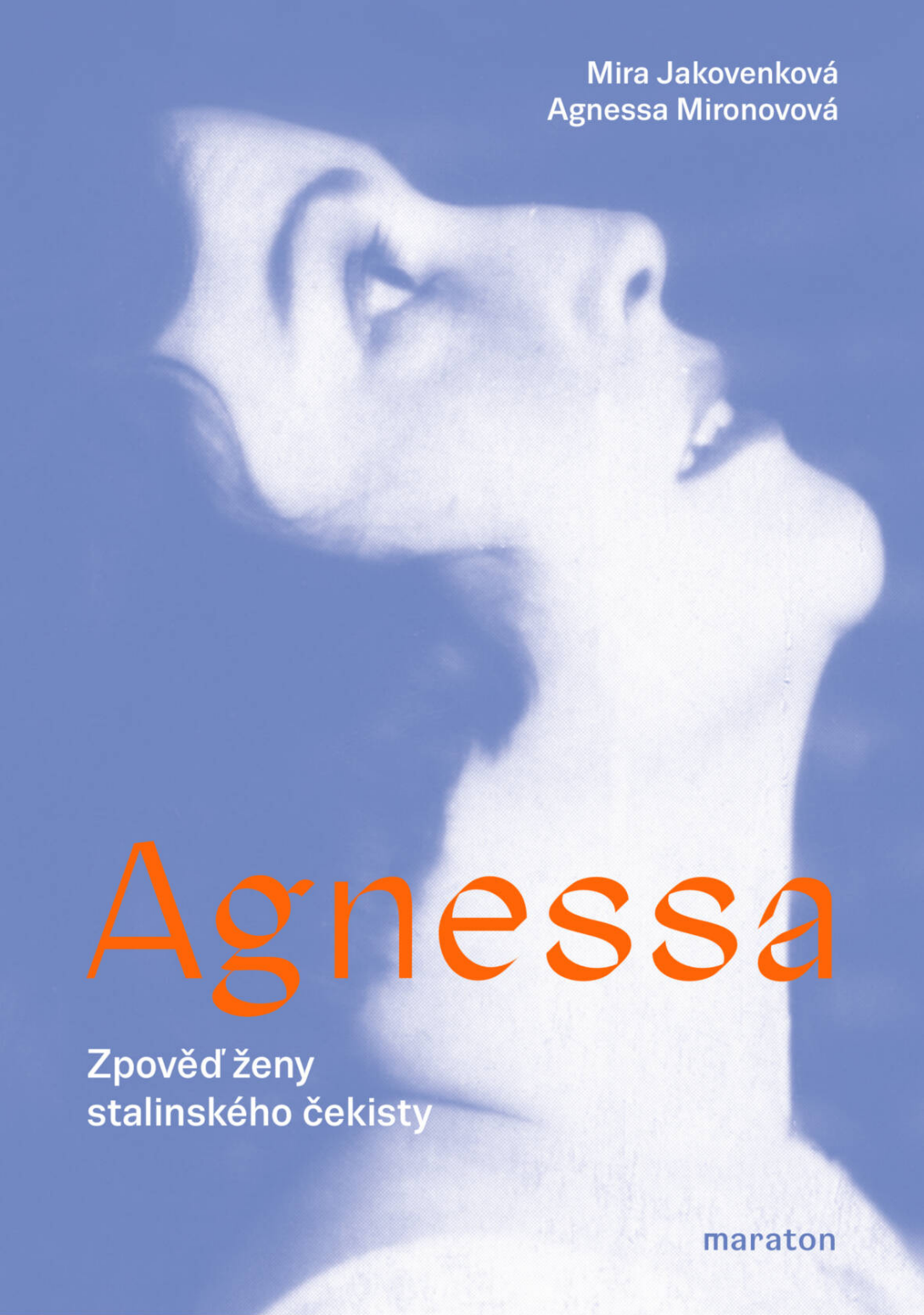

Mira Jakovenková
Agnessa Mironovová

Agnessa

Zpověď ženy
stalinského čekisty

maraton

m

Agnessa

Mira Jakovenková podle vyprávění
Agnessy Mironovové

Agnessa

Zpověď ženy
stalinského čekisty

přeložila Kateřina Šimová

Praha 2021

maraton

Copyright © International Memorial, all rights reserved
Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency

Czech edition © Maraton, 2021
Translation © Kateřina Šimová, 2021
Afterword © Irina Shcherbakova

ISBN 978-80-907771-0-1

OBSAH

<i>Autorská poznámka (Mira Jakovenková)</i>	9
---	---

První část

NEBE PEKLO RÁJ

Můj dědeček	13
Můj otec	16
Máma, Lena	21
Zarnickij	25
Miroša	49
Zarnickij	60
Karaganda	65
Můj život s Mirošou	75
Po Mirošovi	166

Druhá část

KDO TI ODPLATÍ

V porobě	193
Návrat	222

<i>Houpačka osudu (Irina Ščerbakovová)</i>	251
<i>Seznam fotografií</i>	257

<i>Mezinárodní společnost Memorial a zachování historické paměti</i>	258
--	-----

S Agnessou Ivanovnou Mironovovou jsem se seznámila v roce 1960 u svých přátel. Bylo jí kolem čtyřiceti (alespoň mi to tak připadalo, ale brzy se ukázalo, že je daleko starší) a byla stále velmi krásná. Měla překrásné rysy, živé zelenohnědé oči neobvykle jasného odstínu, bohatě vlnité kaštanové vlasy zapletené kolem hlavy, hluboký výstřih (ačkoli už byl podzim), dlouhou šíji bez jediné vrásky. Byla oblečená do světlých letních šatů, které jí perfektně obepínaly postavu a zdůrazňovaly velká ňadra. Bylo vidět, že si svou dosud hezkou postavu hlídá.

U večeře vyprávěla o vězeňském transportu, kterým putovala z Moskvy do Karagandy. Vyprávěla poutavě, barvitě, živě, napodobovala hlasy jednotlivých aktérů, všechny detaily jejího vyprávění vyvstávaly před očima jako živé. Její vypravěčský talent i sama vypravěčka na mě udělaly velký dojem.

Odcházely jsme společně, měly jsme stejnou cestu. Začala jsem se vyptávat.

Agnessa nepatřila mezi ty oběti represí, které před ostatními pečlivě tají, co prožily, nechtějí o tom mluvit a všechny vzpomínky potlačují hned v zárodku. Nechtěla nic vymazat, nechtěla nic zapomenout, naopak o tom ochotně a zapáleně vyprávěla, aniž by cokoli tajila, cítila povinnost ukázat neznalým lidem pravdu. Dokonce se z ní stala vášnivá propagátorka této pravdy, kterou lidé neznali nebo ji nechtěli znát.

Když jsme se ten večer loučily, domluvily jsme se, že mě v blízké době navštíví. Skutečně přišla a přinesla mi nádherné dopisy z lágru od svého třetího muže Michaila Davydoviče Korola a básně bývalé vězeňkyně ALŽIRu¹ Sofie Solunovové. Pak jsem začala navštěvovat já ji. Tak vzniklo naše přátelství.

Přátelily jsme se až do její smrti, více než dvacet let...

Ráda jsem ji navštěvovala. Pobízela jsem ji k vyprávění a ona potřebovala vyprávět, vyprávěním tehdy žila.

Ještě to upřesním, nevyjádřila jsem se dost jasně. Nežila jen minulostí. Se svou aktivní a energickou povahou plně žila přítomností, životem svých blízkých a přátel i vlastním duchovním životem.

Ale abych se vrátila k jejímu vyprávění. Netroufala jsem si navrhnout, že

1 ALŽIR, akmolinský tábor pro ženy vlastizrádců, bylo lidové označení 17. ženského zvláštního oddělení Karagandského nápravně-pracovního tábora v Akmolinské oblasti v Kazachstánu, který fungoval v letech 1938-1953. Velkou část vězeňkyň tvořily rodinné příslušnice mužů odsouzených ve stalinských procesech. Pozn. red.

ho budu zapisovat. Nebála jsem se toho, že by nesouhlasila, ale že by své vyprávění cenzurovala, kdyby věděla, že budou její slova zaznamenána, že by vybírala, co říct a co ne, a že by se z přirozeného vyprávění stalo něco vymyšleného a mrtvého.

Pokaždé, když jsem se od Agnessy vrátila domů, zapsala jsem to, co jsem si dokázala zapamatovat. Někdy mi však paměť vynechávala. Ale i tak něco zůstalo. Na základě těchto milníků, doplněných o vyprávění Agnessiných blízkých a o své vlastní vzpomínky na její vyprávění, jsem se o ní pokusila napsat to, co se mi podařilo zachovat. Ale bohužel je to jen osnova, jen stručný výtah, jen kostra jejího vyprávění. Živá intonace, poutavé podrobnosti, emotivní zabarvení situací, to vše je ztraceno...

Agnessa měla výjimečnou paměť. A naprosto fenomenální vizuální paměť. Ještě po padesáti letech dokázala detailně popsat, co měl kdo na sobě a jakou to mělo barvu. Barvy a odstíny si pamatovala obdivuhodně. To vše z mého přepisu mizí, nejen proto, že jsem si řadu věcí nezapamatovala, ale i vědomě, protože jinak by popis garderoby zabral příliš mnoho místa.

Vytratila se i řada jmen. To je škoda. Včas jsem se na ně Agnessy nepřeptala a nezapsala jsem si je přesně.

První část

NEBE PEKLO RÁJ

Můj dědeček

Víte, já mám teď ze všech spisovatelů nejraději Čechova. Dřív jsem mu nerozuměla, dokážu ho ocenit až teď. Děkuji, že jste mi přinesla jeho dopisy.² To je přece to nejoprávněnější, co napsal.

Čechov je pro mne zajímavý také proto, že byl na Sachalinu³ ve stejné době, kdy si tam odbyval galeje můj dědeček, otec mé matky. Myslím, že ho Čechov znal. Vyprávěla jsem o tom v Leninově knihovně a dovolili mi nahlédnout do fondu jeho rukopisů. Našla jsem tam kartotéku trestanců, kterou Čechov sestavil. Na každého trestance, o němž se mu podařilo získat nějaké zprávy, založil kartotéční lístek.

Našla jsem tam lístek na Ivana Zelenova, rodáka z Tomsku. Všechno odpovídalo, i věk odpovídal, jenže dědeček se jmenoval Zelenov. Že by Čechov udělal chybu? Nebo tam byl dědeček veden jako Zelenov?

Rodina dědečka Ivana a babičky Anisji (Oni) žila v Barnaulu. Dědeček byl obyčejný člověk, Rus. Babička byla negramotná Jakutka. Měli hodně dětí, dědeček odcházel za prací brzy ráno a vracel se pozdě večer.

Naproti nim žili bohatí Poláci. Nejspíš je poslali do vyhnanství po polském povstání v roce 1863, nebo už v roce 1830. Na Sibiři zbohatli, měli několik činžovních domů, v nichž pronajímali byty.

A jednoho dne si ten Polák, už to byl stařec, přes osmdesát let, pozval mého dědu a řekl mu:

„Jsem starý a slabý, už nemůžu nic dělat, tak tu jen tak sedím a dívám se z okna, vidím tvůj dům a celý váš život, jak děti běhají v mrazu venku bosé, jak brzy ráno odcházíš za prací. Nepiješ, do kostela chodíš. Zdá se mi, že jsi čestný a pracovitý člověk. My se ženou nikoho nemáme, ani děti, ani vnoučata, žijeme osaměle a už tu nebudeme dlouho... A tak bych ti chtěl odkázat všechnen svůj majetek, aby ses o mě a o mou ženu ve stáří staral jako náš syn.“

Dědeček nesouhlasil hned, řekl, že se poradí se svou ženou, a když si s babičkou Oňou promluvil, tak návrh přijal.

Starý Polák zanedlouho zemřel. Stará paní zůstala sama a dědeček se o ni

2 Mira Jakovenková přinesla Agnesse svazek (nebo několik svazků) dopisů Antona Čechova, které vyšly v rámci vydání Čechovových spisů (Nauka, Moskva 1974–1983, 30 sv.; dopisy zaujímají 12 svazků).

3 Čechov byl na Sachalinu v roce 1890.

pečlivě staral – volal k ní doktory, nakupoval léky, sám jí je podával, protože služebné nedůvěřoval, hlídal, aby měla všechno čisté, a často u ní sedával, povídal si s ní a ona se k němu chovala jako k vlastnímu synovi.

V domě byla služebná a dva polští vyžírkové, kteří závistí nevěděli, co by si vymysleli. Možná doufali, že budou sami dědit, a vtom se objeví nějaký bezvýznamný chudák... Takže když stará paní zemřela, začali říkat, že ji prý dědeček otrávil, že prý na vlastní oči viděli, jak jí podával na lžičce jed. Stará paní už byla pohřbená, ale řeči neustávaly. Proběhl soud. Jako hlavní svědek vystoupil kněz, jehož hlas měl u soudu stejnou váhu jako hlas dvanácti svědků. Kněz prohlásil, že když ležela nebožka v rakvi, měla na sobě zelené skvrny, takže ji někdo musel otrávit. Pak vystoupila služebná a ti dva vyžírkové a znovu řekli, že prý viděli, jak jí dědeček dával na lžičce jed.

Mrtvou vykopali, vyřízli jí žaludek a v zapečetěné sklenici ho poslali na expertizu do Tomsku. Přišla odpověď, že se v žaludku našly stopy arzenu. Ten arzen byl součástí léku, který staré paní předepsali na povzbuzení apetitu. Jenže v tom se nikdo nevyznal. Všichni naopak věděli, že arzen je jed, a že můj dědeček je tudíž travič.

Odsoudili ho na dvacet let nucených prací. Muselo se tam jet parníkem, ale začínala zima, a žádné parníky už po Obu nejezdily. Dědeček strávil ve vězení v Barnaulu osm měsíců. Do vězení za ním pouštěli na návštěvu babičku Oľu a děti. Tam, ve vězení, si roztopili samovar, sesedli se kolem něj na zem, pili čaj a jedli donesené housky. Byl u toho strážník a pil čaj s nimi.

Na začátku léta parník dědečka odvezl. Stál na palubě spoutaný v řetězech, okovy na nohou měl přivázány k pasu, na hlavě měl trestaneckou čepici a po tvářích mu tekly slzy.

Poté, co byl dědeček zatčen, šla jeho nejstarší dcera, mamincina sestra, do práce a maminku dali do učení do krejčovské dílny, kde musela zametat podlahu, běhat po nákupech a pomáhat kuchařce, ale šít se neučila. Když se zptala proč, tak jí mistr odpověděl, že ve dne má všechny šicí stroje obsazené, takže není na čem ji učit. Jestli chce, ať se prý učí sama v noci.

Mamince dávali v dílně každý den dva kousky cukru. Nejedla ho, ale schovala si ho do pytlíku, který pak nosila domů svým bratříčkům a sestřičkám.

Než byl dědeček odsouzen, dokud nad ním jen visela hrozba, dostala babička radu od dobrých lidí a začala odnášet z domu Poláků stříbro – nádobí, svícny a různé tretky –, všechno tam bylo ze stříbra. Babička s tím jezdila do Tomsku i jinam a prodávala to. Díky penězům, které tak vydělala, dokázala nějak vyjít.

Maminka měla čtyři třídy obecné školy. Odešla z krejčovské dílny. Nejstarší sestra tou dobou pracovala jako pokladní v jednom obchodě a stejnou práci sehnala i pro maminku.

Tak uplynulo osm let. A vtom přišel telegram: „Děkujte Bohu, osvobodili mě.“

A znovu jsou všichni v přístavu, tentokrát se však neloučí, ale vítají. Na palubě stojí vyhublý muž s dlouhým bílým plnovousem a po tvářích mu tečou slzy.

Jak to, že byl zproštěn viny? Dědeček vyprávěl, že se na Sachalinu setkal s velmi moudrým a dobrým mužem, kterému vyprávěl všechno, co se mu přihodilo. A ten si okamžitě všiml jednoho detailu – v době, kdy měl dědeček starou paní otrávit, už byl v právním smyslu vlastníkem všeho majetku, takže neměl důvod ji trávit. Ten muž, o kterém dědeček vyprávěl, brzy nato ze Sachalinu odjel, podal dědečkovým jménem žádost do Petrohradu a dědeček byl zproštěn viny.

Kdo to byl? Mohl to být Čechov? Dochovala se jedna fotografie, na které je Čechov vyfocen s trestanci a mezi nimi je jeden hubený muž s dlouhým bílým plnovousem. Myslím, že je to můj dědeček, ale nepodařilo se mi to ověřit.

Když se dědeček vrátil, navštívil ho starosta a další městští hodnostáři. Jen ten kněz, který proti němu svědčil, mezi nimi nebyl – zbláznil se. Hosté přinesli dědečkovi truhlu se zlaťáky a assignacemi⁴ a řekli mu, že po celou tu dobu, kdy byl pryč, pronajímali domy nájemníkům a tady ten výtěžek teď patří jemu.

4 První papírové peníze zavedené do oběhu v roce 1769 za vlády Kateřiny II.; v oběhu byly paralelně se stříbrným rublem.

Můj otec

Řecko... Nikdy jsem v Řecku nebyla. V Barnaulu ano, ale v Řecku ne, přitom je Řecko také vlast mých předků.

Můj otec, Ivan Pavlovič Argiropulos, byl národností Řek, turecký poddaný. Carská vláda umožnila části tureckých Řeků, kteří se zachránili před tureckou mstou, aby přijeli do Ruska.⁵ Otcovi rodiče ho přivezli do Anapy, když byl ještě úplně malý. Jak a proč se už jako mladík dostal do Barnaulu, to nevím.

Tam z toho byla senzace – jižan, Řek. Přítelkyně přiběhly k mámě do práce: „Víš, že mají v krámě u Prochorovových nového příručího? Je to Řek! Krasavec! Všechny dívky se na něho chodí dívat!“

Šla i máma. Otec byl opravdu krásný, měl černé oči a husté černé vlasy. Nos měl velký, lehce zahnutý, ale to mu na kráse neubíralo. Nebyl však zajímavý jen vzhledem. Byl daleko kulturnější než barnaulští mladíci, velmi miloval knihy, vyznal se v literatuře. Mámě připadal jako nějaký princ z daleké exotické země.

Seznámili se, potkali se na maškarním plese, otec byl přestrojen za Pierota. Začal se mámě dvořit. Dědeček jí řekl:

„Podívej, jestli se za něj vdáš, odveze tě za devatero hor.“

Máma říkala, že se za něj nevdá a že ji nikam neodveze, ale přitom toužila jen po tom, aby ji odvezl. Vdala se za něj. Pop je nechtěl oddat:

„Neoddám vás, jste různého vyznání!“

Otec se rozčílil:

„Odkud asi je ta vaše víra, nevíte?“ Pop nevěděl a trval si na svém. Museli se vzít jinde, u jiného popa, který byl vzdělanější.

Dědeček dal mámě věnem několik tisíc a otec ji odvezl do Majkopu. Ukázalo se, že tam má mnoho příbuzných, Řeků, a všichni snili o tom, že zbohatnou. Mámino věno jim přišlo zrovna vhod, začali otce zatahovat do různých machinací a on se snadno nechal ovlivnit.

Vzpomínám si, jak někoho napadlo zbohatnout na vápně. Kdesi se dalo získat skoro zadarmo. Pořídili vápno, najali si za pět set rublů železniční vagony,

⁵ Ruští diplomaté v Konstantinopoli a Trabzonu v roce 1863 dojednali dohodu o svobodném přesídlení křesťanského obyvatelstva na ruské území. V jejím důsledku do Ruska přesídlilo značné množství Řeků kvůli diskriminační politice Osmanů vůči křesťanskému obyvatelstvu.

dovezli ho, ale on ho nikdo nechtěl. Podařilo se jim vydělat jen asi padesát rublů. Železnice už nechtěla dál čekat, požadovala, aby se vagony konečně vyložily, a tak museli vyvézt vápno na pole a složit ho tam, jenže vtom zrovna začalo pršet... Jiné nápady nebyly o moc lepší. Otcovi příbuzní byli špatní počtáři, všechny jejich plány krachovaly a přinášely ztráty. Otec byl ale také milovníkem neuskutečnitelných projektů. Později za vlády bílých u nás žil otec bílého důstojníka (brali jsme podnájemníky kvůli přivýdělku), za toho důstojníka se pak moje sestra Lena vdala. Jeho otec byl také „podnikavec“. S mým otcem si vzali do hlavy, že si společně pořídí mlýn. Otec neměl dobrý odhad, v podnikání se nevyznal, pořád mu připadalo, že ho jeho společník šidí... Nakonec se na tom mlýnu spálili oba.

Moje vzpomínky začínají ještě dřív, v době, kdy otec nastoupil jako správce k jednomu velmi bohatému Řekovi. Měl tabákové plantáže, vinohrady, sklady, obchody, biograf. Otec spravoval obchody a biograf. Dostával plat sedmdesát pět rublů za měsíc. Na Nový rok dostával ještě obálku s padesáti rubly (jako by mu nemohl dát alespoň celý měsíční plat, skrbílek jeden!).

Otec měl se svým zaměstnavatelem blízké vztahy. Oba byli Řekové, mluvili spolu v mateřštině, tykali si.

Jeho žena Klio Fjodorovna byla poďobaná a nehezká, ale měla pěknou postavu – byla štíhlá a vysoká. Taky se k nám chovala jako k rodině. Jednou si přišla popovídat s mámou, a když odcházela, zakopla o nějaký běhoun a upadla. Hned jí pomohli vstát, nic se jí nestalo, dokonce se ani neuhodila. Odešla.

Zanedlouho však majitel otci rozčileně oznámil, že Klio Fjodorovně vypadl z prstenu velmi cenný briliant, dárek od nebožtíka švagra... Ptal se, jestli jsme ho náhodou nenašli. Otec řekl, že ne. Dali jsme se do hledání. Nejdřív jsme nemohli nic najít, ale pak máma poručila služebné, aby přinesla všechny koberečky, začala je pečlivě prohrmatávat a briliant našla. Hned vytočili otcovo číslo. Majitel se zaradoval, dal otci na zbytek dne volno, děkoval mu, vychvaloval nás, nadšeně říkal: „Takhle vypadají poctiví lidé!“ Bylo to ještě před Novým rokem.

Na Nový rok nás majitel všechny pozval na rodinnou večeři. My děti jsme si hrály s jejich dětmi. Moje kamarádka byla Galatea – majitelé dávali svým dětem řecká jména. Večeře byla přepychová.

Na začátku večeře Klio Fjodorovna vstala a v nastalém tichu řekla:

„Víte, jaká je tohle večeře? Briliantová!“ a pronesla připítek na počest slušných lidí.

Ale žádnou jinou odměnu jsme nedostali. Když přišla sovětská vláda a všechno jim sebrali, řekla máma otci:

„Byli jsme, Ivane, hlupáci, že jsme jim ten briliant vrátili. Mohli jsme si za něj teď koupit dům!“

Vzpomínám si na svatbu sestry Klio Fjodorovny. Nevěsta měla dlouhý závoj, ženich byl vysoký, podobal se Stolypinovi.⁶ Vlečku nesly nevěstě dvě gymnazistky – Agrippina a Medea. Svatební hostina byla v řecké kavárně. Stoly stály do podkopy. Nás děti nejdřív za stůl neposadili. Já a sestra Lena jsme byly oblečené velmi prostě, v bílých šatech. Máma nám udělala členky z modré stuhy.

Po slavnostní hostině byl ples. Zahajoval ho náš otec. Byl urostlý a krásný. Moc mu slušely velké černé kníry. Tancoval výtečně. S nevěstou tančil valčík. Všichni se na ně dívali. Otec plesu kraloval, tancoval celou dobu – s mámou, s Klio Fjodorovnou i s dalšími, my ho nadšeně a pyšně pozorovali a říkali jsme si: „Podívejte se, to tancuje náš otec! Vidíte, jakého máme tátu? Vy jste sice bohatí, my ne, jsme prostě oblečení, ale nejsme o nic horší než vy! Náš táta je tu nejlepší ze všech!“

Pak nás posadili ke stolu.

Neměli jsme vlastní dům, pronajímali jsme si byt. Na začátku občanské války jsme si pronajímali byt ve vile jednoho vysloužilého generála. Generál byl na penzi a celé dny se staral o zahradu. Měl nádhernou zahradu, velmi pečlivě udržovanou, v anglickém stylu, všechno tam bylo prořezané, uklizené, se zelenými trávníky. Generál znal jména všech stromů, vyprávěl nám o nich. Byl to hodný a vlídný starý pán.

Přišli rudí. Generála zabili, narazili ho na zahradní mříž jako na rožeň. Nějaký čas tam zůstal viset.

Táta byl v Machačkale, odřízla ho od nás fronta. Když se vrátil, zrovna k nám do vily přišli rekvírovat věci.

Otec jim řekl:

„To není naše.“

A přichozí všechno vzali. Pak přišli až k nám, rekvírovat naše věci.

Našli Leniny nové malé kozačky.

„Heleďte se, říká se, že buržujové schovávají brilianty do podpatků!“

A chtěli podpatky utrhnout. Lena žadonila, ale oni na to:

„Co když je tam najdeme, co?“

„A co když nenajdete,“ řekla Lena s rázností sobě vlastní, „a já pak nebudu mít v čem chodit.“

6 Petr Arkadjevič Stolypin (1862–1911) byl významný ruský politik, v letech 1906–1911 ministerský předseda, autor agrární reformy. Zemřel na následky atentátu.

Nechali je být.

Víte, nedávno jsem byla v Majkopu... Jakmile jsem dostala po Charlottě⁷ dědictví, hned jsem se vypravila „po stopách svého mládí“... Pátrala jsem po starých známých, po ulicích, které jsem znala z dětství. Hodně se toho změnilo, jen někde ještě zůstaly stopy minulosti... A kolik lidí už bylo pryč – umřeli, nebo je život rozprášil... Někoho jsem však přece jen vypátrala. V Suchumi jsem našla svou majkopskou přítelkyni. Její rodina byla kdysi velmi bohatá, opravdu měli cennosti. Zakopali je pod velký kvetoucí keř na zahradě, rekvírovači byli sice důslední a skoro všechny květiny překopali, ale tohohle keře se jako zázrakem nedotkli – nejspíš je omrzelo se s tím pachtit.

Za uchráněné cennosti si pak rodina mé přítelkyně koupila v Suchumi několik domů, jeden z nich byl ten její. Je to nevelký domek, zářící bělobou mezi modrým mořem a modrým nebem. Okolo něj je zahrada, kde kvetou magnolie. Je to ráj.

Má přítelkyně se smála:

„Pamatuješ, jaké jsme mívali v Majkopu růžové keře? Tak tady vidíš jeden z nich.“

Když zpozorovala můj nechápatý výraz, až teď, po padesáti letech, mi prozradila jejich rodinné tajemství. Ale my jsme neměli co zachraňovat. Po příchodu rudých se roznesla zpráva, že bude vyhlášena volná láska a žádná žena nesmí nikoho odmítnout. Táta přemlouval mámu:

„Nepouštěj je z domu!“

Lena si z jeho obav dělala legraci, nevěřila tomu.

Celý svět, ve kterém jsme žili, se obrátil vzhůru nohama.

Otcí se to vůbec nelíbilo. Tehdy začali jeho příbuzní usilovat o to, aby mohli odjet do Řecka. Ještě předtím se otcův vztah s mámou pokazil. Často jsem slyšela, jak mu máma v rozčilení vyčítá, že jeho příbuzní rozfofrovali její věno. Byla to pravda, ale otec byl těm svým příbuzným velmi oddán a oni ho zas štváli proti mámě. Nakonec od nás odešel, začal bydlet odděleně od rodiny. Nás – Lenu, mě a Pavla – však velmi miloval. Už jsme nebyli děti. Lena byla vdaná a já se chystala vdávat, jen jsem o tom ještě nikomu neříkala.

Otec o Řecku snil už dlouho, myslel na něj, na svou vlast, kterou neznal, na zemi svých předků. Zaobíral se tím snem pořád víc a víc. Když pak příbuzní začali usilovat o to, aby mohli odjet, začalo se to v něm svářit. Chodil k nám, přemlouval mámu a nás, abychom odjeli s ním. Máma o tom nechtěla ani

7 Vzdálená příbuzná, o níž se Agnessa starala v posledních letech života.

slyšet, já s Lenou už jsme měly vlastní životy, já žila v očekávání, že za mnou přijede můj ženich. Odmítly jsme.

V tu dobu přišla příbuzným z Moskvy odpověď. Lenin jim dovolil odjet do Řecka. Otec tím byl rozpolcen – mám odjet? mám s nimi zůstat?

Jeho příbuzní už odjeli do Novorossijsku, odkud měli odplout po moři. Otec za námi přišel úplně zničený. Já jsem to všechno chápala, a začala jsem ho uklidňovat:

„Proč jsi takový smutný, tati? Chceš odjet? Tak jeď do Novorossijsku, třeba tam ani žádná loď nebude. A kdyby byla, tak jeď do Řecka, uvidíš, co a jak, a napíšeš nám. Když to bude dobré, přijedeš pro nás.“

Odjel. V Novorossijsku už loď stála v přístavu, příbuzní už seděli na kufrech. Na rozmýšlení nebyl čas. A tak se rozhodl. Odjel. A jako by se za ním zavřela voda. Žádné zprávy.

O jeho osudu jsme se dozvěděli až o hodně později, když se Pavel doptával – napsal jednomu bohatému Řekovi do Athén, ten vyhledal otcova bratrance Alkiviada, který mu řekl, co se stalo.

Na parníku bylo velmi těsně, všichni jeli na palubě. Nakonec uviděli své vysněné Řecko. Ale na břeh je nepustili. Byli z bolševického Ruska, označili je za „agenty bolševiků“ a vysadili je na ostrově do nekonečné karantény. Ta se vlekla a vlekla, sužoval je hlad, zima, útrapy. Propukly epidemie. Umřela teta Lizika s manželem a dítětem. Začali umírat i další bratři, sestry, příbuzní... Otec se ještě držel, pravidelně se chodil koupat do moře, snažil se to nevzdat. Ale epidemie podlomila i jeho. Těžce onemocněl, plakal, vzpomínal na své děti, dlouze si prohlížel fotografii, na které jsme byli vyfoceni my tři, a říkával: „Kdyby se mnou byla Aga, určitě bych se uzdravil!“ Byla jsem jeho miláček. Umřel. Naživu zůstal jen Alkiviad.

Moje milá Miro, vy jedete do Francie? A budete na břehu Středozemního moře, že? V Marseille a na Azurovém pobřeží?

Mám na vás jednu prosbu: přivezte mi, prosím, kamínek ze břehu Středozemního moře. Moře, Středozemní moře, mé moře... Je to pro mě stejně prchavý sen, jako byl pro otce... Ale já Středozemní moře nikdy nevidím...

Máma, Lena

Ráda bych se dožila roku 1986. Proč právě osmdesátého šestého? To by se totiž měla vrátit Halleyova kometa. Vrací se každých sedmdesát pět nebo sedmdesát šest let. Viděla jsem ji jako dítě. Den ode dne se přibližovala, rostla na nebi čím dál víc. Tehdy se začaly šířit zvěsti o konci světa. Někteří lidé si dokonce začali kopat díry v zemi, aby se měli kam schovat, kdyby se srazila se Zemí.

Objevila se i za Puškinova života. To ona ho inspirovala k obraznému srovnání s Natalijou.⁸ Vzpomínáte? „Miluji tě, kometo má, ale nemám rád tvůj dlouhý chvost.“

Pak se zase objevila... Kdy? Hned si vzpomenu. Nejspíš v roce 1910, protože si pamatuji, že byla zrovna na nebi, když jsme šly jednou s Lenou ke studni a tam byl chlapec ze sousedství. Řekl nám: „Umřel Tolstoj.“ Nerozuměly jsme tomu, tak jsme se na to zeptaly táty. Otec nám vysvětlil, že to byl hrabě Tolstoj, největší ruský spisovatel. Otec smrt Tolstého silně prožíval, měl ho velmi rád.

To se stalo zrovna v době, kdy se objevila kometa, a Tolstoj zemřel v roce 1910, takže někdy na podzim nebo v zimě toho roku.

Chtěla bych se ještě dožít jejího návratu... Kometa se vrátí, ale mládí... V naší rodině jsme byly tři děti: nejstarší Lena, potom já a potom Pavel (nebo Pucha, jak jsme mu říkali). Otec byl velmi sečtělý. Hodně nám dal, co se týče našeho vzdělání.

Máma nám také hodně dala. Učila nás dobrou – dávat almužnu žebrákům, modlit se k Bohu, pomáhat lidem.

„Každý dobrý skutek se vám vrátí,“ říkala.

Vzpomínám si, že mi kdosi vykládal, jak se posmívat Židům: to si člověk přiloží palec k uchu, roztáhne dlaň a hýbe prsty. Říkalo se tomu „prasečí ucho“. Židé přece nejedí vepřové.

Mně se ten nápad hodně zalíbil, a jakmile jsem přišla do školy, začala jsem „prasečí ucho“ ukazovat své sousedce v lavici, která byla Židovka. Jenže ona to nepochopila. Zkazilo mi to všechnu radost.

Vyprávěla jsem mámě, jak jsem dívku provokovala „prasečím uchem“. Máma se hrozně rozzlobila a řekla mi:

8 Natalija Nikolajevna Gončarovová (1812–1863) byla manželkou Alexandra Sergejeviče Puškina od roku 1831 do jeho smrti v roce 1837. Pozn. red.

„Tvá babička byla Jakutka a otec Řek. Znamená to snad, že by se ti lidi taky měli posmívat?“

Řekům se tehdy taky posmívali: když Pavlík dostal kolo a začal jezdit po ulici, kluci za ním pokřikovali:

„Pindos, natluče si nos!“

Moje sestra Lena byla o dva roky starší než já a o pět let starší než Pucha. Měla velitelskou povahu, byla takový generál, ještě ke všemu z nás byla nejstarší. Byla prchlivá a vznětlivá, zvyklá být ve všem první a měla za to, že jí patří všechno nejlepší.

Vzpomínám si, že v dětství hrávala královnu na trůnu, a když jsme jí s Puchou neposluhovali tak, jak si představovala, vrhala se na nás se zaťatými pěstmi. My jsme to všechno snášeli, abychom nevypadli ze hry. Vždycky totiž vymýšlela hrozně zajímavé hry. Pro ty hry jsme byli ochotní jí dělat otroky. A přesně to ona potřebovala – panovat nad námi, abychom se jí bezvýhradně podřizovali. Já a Pavel jsme pro ni byli jenom vzduch. Klidně nás mohla ze hry vyhnat. Nic to pro ni neznamenal.

Byla takový posměváček a uměla člověka rozesmát k slzám. Když už jsem byla vdaná, chodíval k nám často na návštěvu jeden Armén, takový nevýrazný slaboch, nezajímavý a nudný patron. A Lena začala předstírat, že je do něj zamilovaná. Chovala se k němu přívětivě a pozorně, pořád mu něco podávala, hostila ho, a on vůbec nechápal, že se mu vysmívá, že jen naschvál hraje vášnivě zamilovanou. Ale my jsme to věděli a jen jsme se drželi, abychom se nerozesmáli. Ještě si přisadila. Stoupla si mu za záda, nasazovala mu růžky a dělala na něj různé obličejy. Vzpomínám si, že se jednou moje kamarádka Veročka neudržela (tehdy u nás bydlela) a utekla od stolu, aby se nerozesmála.

Lena byla opravdová krasavice. Naše máma měla trochu mongoloidní rysy po babičce Oně. Lena byla mámě podobná, ale mongolského v sobě měla jenom trošičku, sotva náznak, což jí dodávalo ten zvláštní výraz skrývaného výsměchu. Ve všem ostatním to byla ruská krasavice. Blondýnka s modrýma očima, hustými copy a sytým ruměncem, tak sytým, že občas přiběhla za mámou s pláčem: „Mami, oni se mi posmívají, že jsem si načervenila tváře!“ Máma ji utěšovala, a když Lena trochu vyrostla, poradila jí, aby se víc pudrovala, ale ani to nepomáhalo, ruměnec pudrem prosvítal.

Já jsem byla mladší. Lena rozkvétala, zatímco já byla ještě malá holka a nosila jsem po ní oblečení. U nás to fungovalo tak, že se Leně kupovalo všechno nové a já to po ní donosila.

Najednou jsem však začala Lenu přerůstat, byla jsem mohutnější než ona, prostě taková kulička. A tak mi museli začít kupovat nové věci.

Všichni kolem říkali: „Holka by neměla být tlustá, není to hezké.“ Já jim věřila a pořád jsem se snažila míň jíst, styděla jsem se, že tak kynu. Lena říkávala, že mám tlusté i nohy. Vypadaly jako dva soudky. Všem jsem jim věřila, ale potom jsem si začala všimnout, že mužům se takové kuličky jako já líbí daleko víc než vyhublé dívky.

Lena měla u mužů velký úspěch. V každé společnosti byla za hvězdu, její ostrý jazyk nenechal nikoho na pokoji.

Když do Majkopu dorazili bílí, mnoho z nich se o ni ucházelo. Vzpomínám si, jak generál Kalmykov⁹ uspořádal ples. Sám měl na sobě tmavě vínovou čerkesku,¹⁰ v ruce bičík. Lena byla středem pozornosti, jeden přes druhého ji žádali o tanec. Ale generál Kalmykov je všechny zastínil. Ačkoli nepotřeboval ples, ale řež.

Dva dny nato vzal Lenu její ctitel, bílý důstojník a šlechtic známého jména, svým sprežením (měl nádherné koně) na vyjížďku za železnici. Chtěl ji ohromit, ukázat jí šibenice. Muži jsou prostě takoví: pořád musí bojovat, zabíjet, ničit a pak se tím ještě chlubí. Jakmile Lena pochopila, kam ji veze, poručila zastavit a otočit zpátky.

Rudí střídali, bílí věšeli. Popravy probíhaly za železnicí a na hlavním náměstí. Pak oznámili, že si příbuzní mají dojít k Sazontjevovi do sklepení, kde jsou složeny mrtvoly oběšenců, ať si je odnesou a pohřbí.

Lena chtěla doopravdy zářit, osamostatnit se, vést domácnost, mít vlastní salon, přijímat hosty. Bylo jí tehdy devatenáct let.

Provdala se za bílého důstojníka a její sen se vyplnil – byla z ní paní vlastního domu a nikomu už se nemusela zodpovídat.

Lenu milovali dva gymnazisté – bratři Rogovovi. Jednou jsem potkala staršího z nich.

„Je to pravda, že se Lena vdala?“

Já mlčím a on trpce:

„Pročpak nepočkala? Zanedlouho dostudujeme, oženili bychom se s ní.“

Jestli Lena svého muže milovala? Ne.

9 Tady se Agnessa nejspíš mylí. Generál Kalmykov v kozácké armádě v Majkopu nesloužil. Popis odpovídá generálu Pokrovskému, který byl známý svou rozhodností a krutostí. V září 1918, když bílí dobyli Majkop, došlo ve městě na jeho rozkaz k masovým popravám, tzv. majkopské řeži.

10 Čerkeska je tradiční kavkazský dlouhý vlněný kabát bez límce.

Žila s ním jeden rok. Když do města přišli rudí, bílí odešli bez boje (podle dohody), ti, kteří chtěli zůstat, odevzdali zbraně a rudí jim slíbili, že je nechají na pokoji. Začali pracovat na různých místech.

V klidu prožili celý rok. A najednou přišel rozkaz – všichni bývalí bílí důstojníci se musí registrovat a dostavit se na Tichorecké nádraží toho a toho dne v tolik a tolik hodin.

Lena svého muže vyprovázela. Na nádraží jeli na koních. Když se loučili, plakal. Pak se Lena vrátila domů. Vyprávěla mi, jak cestou domů náhle pocítila, že je úplně volná. Volná! Měla hroznou radost.

Poslal několik pohlednic z cesty. Informoval, že jedou do Archangelsku. Pak se odmlčel.

Jednoho dne se jeden z nich vrátil. Vyprávěl, že těžce onemocněl tyfem, ležel v baráku stočený na prýčně čelem ke zdi. Považovali ho za mrtvého a nechali ho tam.

A všechny ostatní důstojníky odvezli a postříleli kulometem.¹¹ Tak se Lena dozvěděla, že je vdovou.

11 Tady se Agnessa nemýlí – několik desítek bývalých důstojníků bylo v roce 1921 odvezeno z Majkopu do archangelských lágrů, kde byli zastřeleni.

Zarnickij

1

Bílí u nás v Majkopu zůstali několik let. Když přišli rudí, končila jsem gymnázium. Oznámili nám, že se máme učit politickou ekonomikou, poslali nám lektora.

Byl to malý, hubený muž. Ale bylo v něm tolik vášně ke všem těm „komunismům a diktaturám“, byl to takový fanatik, že bylo až s podivem, kde se v tak neduživém těle vzal tak planoucí duch. Podstatu nauky vykládal takhle:

„Představte si, že mám kabát. A pokud ty žádný nemáš, tak ti ho musím dát, a dám ti ho rád. Nebo košili, která je tak říkajíc člověku bližší...“

My slečny jsme se na něj dívaly s údivem.

Bylo léto, venku bylo hrozné horko. Byla jsem doma. Vtom přiběhla moje kamarádka Lila:

„Co tady sedíš, Agnesko? Copak nic nevíš? Už včera přišla do města baškirská brigáda,¹² a ty tu sedíš zavřená! A jaké mají kultivované, zajímavé velitele. Vojáci jsou Baškirci, ale velitelé jsou úplně jako bílí důstojníci! Čestné slovo, pojďme honem do městského parku! Zrovna se tam prochází. Uvidíš sama.“

Rychle jsem donesla ze studny dvě vědra studené vody a šup s nimi do kůlny. Tam byly na zemi přes sebe naskládané laťky, stoupla jsem si na ně a polila jsem se vodou. Pak jsem si oblékla bílé šaty, punčochy (tehdy se naboso nechodilo) a černé lakované střevíčky.

Lila mě honila:

„Co se tak loudáš, vždyť odejdou!“

A šly jsme. Cestou mi v rozpacích šeptem vyprávěla:

„Včera jsme si s Irou hrozně naběhly, víš? Večer jsme byly v parku a viděly jsme tam rudého velitele, na čepici měl rudou hvězdu. Já říkám Iře francouzsky, ale tak, aby slyšel, že mluvíme cizí řečí, kterou pochopitelně nezná, říkám jí pohrdavě: Rudou mají rádi jenom hlupáci, a on... Tak si představ, on nám najednou říká taky francouzsky: ‚Milé slečny, mýlíte se. Rudá barva je barvou svobody!‘ No já se málem propadla a hned jsme utekly. Dovedeš si

¹² Baškirská samostatná jízdní brigáda, vytvořená na území Baškirska a činná za občanské války v letech 1919–1921.

to představit? Teď se bojím, abych ho nepotkala. Ale vlastně se už stmívalo, třeba na nás pořádně neviděl.“

Došli jsme do parku. Sedly jsme si na lavičku nad svahem k řece, rozhlížíme se a čekáme. Slunce zapadá, od řeky táhne chlad, kousek od nás v altánu začal hrát dechový orchestr.

Vtom jsme si všimly, jak jdou alejí tři muži, ten uprostřed je vysoký, zajímavý, má na sobě čerkesku! Po stranách jde jeden starší a druhý úplně mladounký. Zadívala jsem se na toho uprostřed a najednou se mi tak zalíbil, že jsem si pomyslela: Jestli se jednou vdám, tak jedině za něj..

Najednou zafoukal vítr a mně uletěl modrý hedvábný šátek, který jsem měla přehozený přes ramena. Rozběhla jsem se za ním ze svahu k řece a dohnala jsem ho. Vracím se celá zadýchaná a Lila mi šeptá:

„Proč jsi pro něj běžela? Vrhli se za tím šátkem jeden přes druhého. Kdybys ho nedohnala, tak by ti ho přinesli.“

Stojí opodál a pokukují po nás. Rychle jsem pochopila, co a jak. Znovu zafoukal vítr a mně jakoby náhodou šátek uletěl zas. Tentokrát jsem nespíchala. Přinesl mi ho zrovna ten, co se mi líbil.

„Co tu sedíte v takovém větru, vždyť se můžete nastydnout!“ Dívá se na mě.

„To leda hosté, my jsme si už na naše klima zvykli.“

Dali jsme se do hovoru. Ten, co byl nejstarší, odešel. Brzy jsme se dozvěděly, že to byl velitel baškirské brigády. Měl ženu a rodinu.

Ale ti druzí dva si přisedli k nám na lavičku, každý z jedné strany. Ten, co jsem si ho vyhlídla, se posadil vedle mě. Představil se: Zarnickij. Ten druhý, mladounký, si sedl vedle Lily. Taky se představil: Žeňa, ale hned se opravil: Agejev. Nejspíš byl z domova teprve krátce a ještě si nezvykl představovat se příjmením.

O čem jsme si tehdy napoprvé povídali? To si taky pamatuju. U nás v Majkopu se vyprávěla taková příhoda. Když jednou rudí hnali přes město bílé zajatce, jeden z nich podal dívce, která stála u cesty (dívala se na zajatce) tlustou hůl, kterou měl v ruce.

„Na,“ řekl, „stejně by mi ji vzali, schovej ji. Jen mi řekni, kdo jsi?“ Ukázala na dům: „Tady bydlím.“

Vzala hůl, potřásla ji. Hůl jako každá jiná. Proč by ji měla schovávat? Ale schovala ji. Pak zajatce pustili a on přišel. Vyšrouboval rukojeť hole a v ní byly peníze. Byla jich spousta, pevně stočené. Byly to peníze, které byly v oběhu za bílých, doufal, že se bílí vrátí.

Naši kavalíři se smáli:

„Ti už se nevrátí! Jistě, je intervence, Ententa...¹³ Ale ubráníme se, určitě se ubráníme!“

Vtom Agejev, Žeňa, říká Lile:

„A já myslel, že mluvíte jenom francouzsky!“

Zvedla k němu oči a poznala ho. Cukla sebou, že uteče, ale zadržela jsem ji. Žeňa jí řekl:

„Prosím vás, neutíkejte jako včera.“

Začali jsme se potkávat. Žeňa teprve před rokem dokončil gymnázium a šel jako dobrovolník do Rudé armády, aby „bojoval za svobodu lidu“, jak říkal. Předtím, ještě na gymnáziu, byl členem nelegálních skupin. Začali si s Lilou románek, ale brzy ho poslali někam pryč.

V Majkopu bylo divadlo „Dvacáté století“ a v něm kabaret. Na scéně se hrálo představení a v sále byly stolky, takže bylo možné ho sledovat a něco malého u toho sníst. Pak se stolky odsunuly stranou a pořádaly se tance. Ivan Alexandrovič (jak se Zarnickij jmenoval) tancoval dobře. Byl o deset let starší než já.

Jednou jsme se šli projít ve třech – on, Lila a já. Začala bouřka a liják. Schovávali jsme se pod děravý přístřešek. V jasném záblesku vypadaly proudy deště, které tekly skulinami ve střeše, jako třpytivé skleněné sloupy. Nakonec jsme našli místo, kam nezatékalo. Už jsme ale stačili promoknout. Když se liják utišil, Zarnickij mě šel doprovodit. Měla jsem na sobě červený klobouk a ten pouštěl barvu. Zarnickij měl bílou košili (byl v civilu), nabídl mi rámě, já se k němu sklonila a barva z klobouku mu stékala na košili. Až ráno si všiml, že má po celé košili červené skvrny.

Je to zvláštní, že si člověk pamatuje takové maličkosti! V začátcích lásky má všechno nějaký svůj zvláštní smysl.

Ten liják a klobouk, to už bylo poté, co se mi začal Ivan Alexandrovič otevírat. Došlo mi to hned, ale byl to vzdělaný, zdvořilý člověk a zpočátku, dokud byl Žeňa pryč, věnoval pozornost i Lile – dělil svou pozornost mezi nás obě. Ale bylo čím dál jasnější, že chce mě. Jednou jsme seděli v kině, ve tmě, dávali film *Otec Sergej s Mozžuchinem* v hlavní roli.¹⁴ Ivan Alexandrovič seděl mezi mnou a Lilou. Vzal nás za ruce. Ale potom pozvedl tu mou a beze slov ji políbil – dotkl se jí rty.

13 Z fr. *entente*, dohoda; míněny jsou tzv. dohodové země (k nimž až do roku 1917 patřilo i Rusko), které v první světové válce bojovaly proti tzv. ústředním mocnostem (Německo, Rakousko-Uhersko ad.). Pozn. red.

14 *Otec Sergej* je němý film režiséra Jakova Protazanova z roku 1918 na motivy stejnojmenné povídky Lva Nikolajeviče Tolstého. Představitel hlavní role Ivan Mozžuchin byl hvězdou ruského němého filmu.

„To jsou ale silné zuby!“ zvolala jsem.

„Čí zuby?“ podivila se Lila, která si polibku nevšimla.

„Samozřejmě že moje,“ odpověděla jsem nesmyslně. V tu chvíli mezi mnou a Zarnickým vzniklo jakési tajné spojení, jako bychom se uzavřeli do magického kruhu: to, co bylo uvnitř, patřilo jen nám, a Lila zůstala venku.

Brzy to pochopila. Ale vůbec se nezlobila. Vrátil se Žeňa a jejich románek pokračoval.

To já bych se tehdy nedokázala zamilovat do vrstevníka, který stejně jako já nedávno dokončil gymnázium. Mě přitahovali starší muži, kteří už v životě něco zažili. I později se mi líbili jen takoví, před jejichž rozumem a autoritou nebo silou a udatností jsem se mohla sklonit. A právě takový byl Zarnickij.

Hodně jsme se spolu procházeli po městě, nejčastěji po večerech, když jsme se mohli někde ve skrytu stinného stromu nebo na jiném osamělém místě líbat. Překvapovalo mě, jak je Zarnickij zdrženlivý. Jiní mě líbali tak, že jsem se musela odtrhávat silou, ale to on ne.

Když mě doprovázel, podnět k rozloučení dal pokaždé on. „Je čas jít spát,“ říkával, a rozloučili jsme se.

Líbal mě dlouze, ale polibek přerušoval vždy on. A odcházel. Nechápala jsem to. Nebyla jsem na něco takového zvyklá. Vykali jsme si.

Požádal mě o ruku těsně před odchodem brigády. Nebylo možné se dlouho rozmýšlet a já souhlasila. Řekl mi:

„Přijedu pro vás, jakmile se někde usadím.“

Začaly mi chodit tlusté dopisy v modrých obálkách. Odpovídala jsem.

Lena si mě v mládí nevážila ani za pětník, mým nápadníkům se vždycky posmívala. Ale Zarnickij... tomu se neposmívala, oceňovala ho a nejspíš nechtěla, jak jsem někoho takového dokázala „ulovit“. Se svou přítelkyní Táňou Kaplanovovou mě provokovaly:

„Na co čekáš? Kolem je spousta jiných a ty pořád čekáš! Slyšely jsme, že má v Petrohradu snoubenku. Z hlavního města. Kam se na ni hrabeš! Ty by ses v Petrohradu ani neuměla chovat!“

Já se jen kousala do rtů a mlčela. Cestou domů jim sama pro sebe opouju... „Abyste věděly, já bych se i u královské tabule dokázala chovat, jak se sluší! Kdyby měl snoubenku, kdyby už mě nechtěl, proč by mi tak často a tak dlouze psal? Kdyby mě nepotřeboval, tak by odjel, a tím by všechno skončilo!“

Tak jsem se v duchu bránila, dokud mi od něj chodily dopisy, ale pak přestaly. A Lena s Táňou se mi hned začaly posmívat, kdykoli mě potkaly:

„Tak co, paní Zarnická, kdepak máte ženicha? Vždyť jsme ti říkaly, ať na něj nečekáš. Na co čekáš, ten už na tebe dávno zapomněl!“

Proč bývala Lena tak krutá? Už jsem říkala, že byla posměváček, to byla její charakterová vlastnost, ale copak jako žena nechápala, jak mi to rozdírá srdce? Nebo mi tenkrát záviděla?

Když mi pošťák nosil dopisy, dávala jsem mu všechny drobné, které jsem sehnala. Teď však na mě už zdálky volal: „Pro vás nic, slečno.“ Přestala jsem mu běhat naproti, styděla jsem se.

Tehdy už jsme žili ve třech – máma, Pucha a já. Otec v červnu odjel do Řeka. Lena vyprovodila svého muže, žila v jeho bytě jako svobodná a samostatná paní domu a rozhazovala majetek, který jí zůstal.

Nás začal navštěvovat Abram Iljič. Velmi se o mě ucházel. Byl to také voják, ve vojenské uniformě. Neustále mi dával malé dárky, například mi koupil černé přiléhavé rukavičky. Brávala jsem si je do kina, do divadla, ale po Zarnickém se mi nikdo nelíbil.

Abram Iljič k nám chodíval na čaj. Máma mi jednou řekla: „Vždyť není tak špatný...“ Také už si začala myslet, že čekám na Zarnického marně.

„Co na tom, že není špatný,“ odpověděla jsem, „ale já se s ním nudím.“

Jednou jsme šli po ulici ve třech – máma, Abram Iljič a já. A najednou jde proti nám nějaká ženská z „bývalých“, nabízí nám ke koupi perský koberec a naléhá na nás: „Kupte ho, kupte, nebudete litovat“, tak jsme se k ní zašli podívat. Byl to opravdu nádherný koberec.

„A kolik stojí?“ zeptala se máma.

„Sto padesát milionů.“¹⁵

„Tolik nemám.“

„A kolik dáte?“

„Mám jen padesát milionů.“

„To by bylo moc laciné!“

Vtom se do toho vložil Abram Iljič:

„Já vám sto milionů přidám, Marijo Ivanovno. Tak budete mít dost, abyste si ho koupila.“

„Děkuju, moc vám děkuju. Já vám ty peníze vrátím.“

Abram Iljič nám pověsil koberec nad pohovku. Ale nic z toho nebylo ono, nebylo to ono, nebylo... Čekala jsem, nemohla jsem uvěřit, že to všechno skončilo, po takových schůzkách a takových dopisech!

To nemohla být pravda! Nevydržela jsem to a zeptala jsem se Lily:

„Píše ti Žeňa?“

„Píše. Proč?“

Odmlčela jsem se. Ale po chvíli jsem řekla:

„Dej mi jeho adresu.“

„Na co ti bude?“ zbystřila.

„Chtěla bych se ho na něco zeptat.“

Dala mi ji, ale nerada. Kdo ví, co si myslela. Zeptala jsem se Ženi na Zarnického. Odpověděl mi: „Nic o něm nevím. Už jsou to dva měsíce, co jsme se rozloučili, teď jsme každý v jiném oddíle, na jiném místě...“

Jak já se trápila!

Když vtom... Vidím, že po dvoře jde pošťák, zdálky mává modrou obálkou... Hned jsem se vrhla hledat drobné. To bylo radosti! Jak mně se ulevilo, jak mi bylo veselo, jak krásný byl život!

Zarnickij psal, že tři měsíce ležel se skvrnitým tyfem, že je ještě hodně slabý, ale uzdravuje se. A pak přišel další dopis, že se trvale usadil v Rostově.

„Přijedu pro Vás 16. srpna, čekejte mě.“

„Tak co?“ řekla jsem Leně a Táně. „Co vy na to? Kdo říkal, že prý čekám marně?“ A ony mlčí.

Pak přišel 16. srpen.

Bydleli jsme nedaleko nádraží. Vidím z okna, jak kočí vezou své vozy k nádraží, k rostovskému vlaku. V duchu si představuji: Tak, teď přijel vlak, za chvíli pojedou zpátky s pasažéry. Už jedou! Projel jeden – není to on... Pak druhý, třetí... Už projeli všichni, a on nikde.

Proseděla jsem tak celý den. Přijely i jiné vlaky, a já pořád čekala, třeba přijede tímhle, nebo tímhle... Ale on nepřijel.

„Tak, madam Zarnická, kdepak máte ženicha?“ Zeptala se druhý den Lena. Teď zas mlčím já.

Za několik dní jsem napsala Zarnickému dopis: Nepřijel jste ve stanovený den, nejspíš už mě nechcete, můžeme se tedy oba zase považovat za nezadané.

Žádná odpověď. Když zajde pošťák k nám do dvora, na mě se ani nepodívá, nebo mi v žertu říká: „Někdo vám píše.“ Taková ohraná písnička!

Říkala jsem si, že na takový dopis mi přece Zarnickij nemůže neodpovědět.

A dopis přišel! „Hněváte se na mě zbytečně,“ psal Zarnickij. „Nemohl jsem za Vámi přijet. Mám teď hodnost náčelníka štábu pohraničních vojsk severního Kavkazu. Velitel pohraničních vojsk odjel, takže nemohu opustit štáb. Pošlu svého pobočníka. Přijede pro Vás 20. října.“

Ale dvacátého zase nikdo nepřišel. Den nebo dva dny nato jsem šla ven a máma byla až do večera na trhu. Když jsme přišly domů, sousedka nám říká: „Byl tu nějaký voják, čekal na vás celý den, říkal, že přijde zítra ráno, říkal, abyste na něj do dvanácti počkaly.“

Podle popisu to nebyl Zarnickij. Zřejmě sám nemohl přijet, takže to byl jeho pobočník. Další den na něj čekám. Přišel. Byl mladounký, s růžovými tvářičkami (mezi sebou jsme mu začali říkat „Selátko“). Byl to Tatar, s tatarským příjmením, ale to jsem zapomněla. Pak se stal lidovým komisařem Tatarské republiky na Volze. Zmiňuje ho Jevgenija Ginzburgová ve *Strmé cestě*.¹⁶

Přinesl mi dopis od Zarnického, abych s ním jela k Zarnickému do Rostova. Celá rozrušená jsem pozvala „Selátka“ na oběd a rozběhla jsem se za mámou na trh (rozprodávala tam věci, tím jsme si vydělávali na živobytí).

Běžím za mámou a ona mi jde naproti. Nese candáta. Zaradovala jsem se: To je dobře, budeme mít hostu co nabídnout. Jako předkrm jsme udělali boršč, k hlavnímu jídlu candáta v omáčce. Máma je ráda, ale má obavy.

„Copak tam můžeš jet jen tak, Ago? Vždyť nic nemáš, ani prostěradlo... přece s sebou nepovezeš to své zašívání?“

A tak jsme se dohodly takhle. Nepojedu hned. Napíšu Zarnickému, že ještě nejsem připravená. Za měsíc budu připravená a pak pro mě pošlete. A tak jsme to i udělaly.

Rychle jsme začaly shánět výbavu. Kvůli tomu jsme prodaly klavír. Když nás vystěhovali z generálovy vily, nastěhovali jsme se do nevelkého bytu, klavír nebylo kam dát, tak zůstal u známých. Prodaly jsme ho.

Nakoupily jsme látky a ušily prostěradla, na starou vatovanou pokrývku jsme ušily povlak, nechaly jsme pro mě ušít šaty – černé, modré a bílé. Lžičky a nádobí jsme koupily na tržišti. Někaké stříbro mámě ještě zůstalo. Dala mi ho. A starobylé velké zrcadlo, které kdysi stávalo ještě v Barnaulu, v domě těch bohatých Poláků, kteří udělali dědečka svým dědicem.

Lena povídá:

„A co já? Co bude pro mě? Já nedostanu nic? Tak tohle bude moje. Mami, dej mi to zrcadlo.“

Vždycky všechno dostala. Ale tentokrát máma Leně připomněla, že taky dostala věno, ještě za otce, a daleko větší a lepší věno, než bylo to moje.

16 Vzpomínková kniha Jevgenije Ginzburgové (1904–1977) *Strmá cesta* chronologicky zaznamenává události od autorčina zatčení až po její propuštění z lágru. Žádná ze zmiňovaných osob však tomuto popisu neodpovídá.

Máma si dala dvě podmínky: zaprvé, že svatba bude v kostele, a za druhé, že se mnou pojede jako doprovod Lena. Na tom trvala Lena, moc chtěla jet do Rostova, a máma byla ráda – přece jen se to jaksi hodí víc jet se sestrou.

2

Přesně za měsíc, tentokrát už bez zpoždění, pro mě „Selátko“ přijel. Bylo to 20. listopadu roku 1922. Bylo mi devatenáct let, skoro dvacet.

Vydali jsme se, se všemi našimi krámy, na cestu. Kufrý jsme tehdy neměli, u sebe jsem měla jen takový malý kufrík. V něm jsem vezla to nejdůležitější – stříbrné lžičky – a nedávala jsem ho z ruky. Pak jsme měli cestovní tašky, rance, převázané zrcadlo zabalené do slámy a do rohože a tak dále, a tak dále.

Nádraží. Vlak. Nástup.

Nástup! To byla naprostá hrůza! Lidi tehdy jezdili i na střechách. A my nastupovali s tolika věcmi a do normálního vagonu. My s Lenou bychom si samozřejmě nesedly, kdyby nebylo „Selátka“ a ještě jednoho vojáka, dělostřelce, který nám hned začal pomáhat. V pranicí a tlačenicí naložili naše věci, pak se dovnitř vmáčkla Lena a já jsem naskočila na schůdky jako poslední, až když se vlak dal do pohybu. (Nedrala jsem se dopředu, držela jsem se zpátky, i když vnitřně jsem si byla vědoma toho, že jsem tady nejdůležitější osobou, ale kvůli téhle své „ctnosti“, kterou jsem si chtěla zachovat, jsem tam málem zůstala.) Když jsem skočila na stupínek, slyším z davu těch, co tam zůstali, nárek a bédování naší majkopské sousedky: „Leno, Ago, vy si jedete, a já s dětmi tu musím zůstat!“ Ale nemohla jsem jí nijak pomoci.

Nástup byl divoký, ale ve vagonu bylo klidněji a prostorněji, než jsem čekala. Volná místa tam samozřejmě nebyla, ale alespoň jsme nestáli namačkaní na sebe.

Protlačila jsem se dopředu a vidím, že náš doprovod obsadil místa na dolních lavicích a věcmi zavalil celou podlahu mezi lavicemi (dřív nebýval pod sedadly úložný prostor na věci). Na horní lavice věci dát nešlo, všude byli lidi. Všechno jsme zaplavili našimi věcmi. Dělostřelec, byl z Oděsy, nás varoval:

„Dávejte si pozor, aby těm vašim krabicím pod lavicemi někdo nepřidělal nožičky.“ Tak jsme pořád hlídaly, jestli tam jsou. Tehdy se hrozně kradlo.

A tak jsme vyjeli. Ukázalo se, že na prostředních lavicích a nahoře jeli nějakí

inteligentní lidé, inženýři a jeden muzikant. Jakmile si všimli Leny a zaslechli její repliky, hned slezli dolů, vyzvedli nahoru naše věci a sami se vměstnali k nám na naše lavice a na dva rance, které se nám nepodařilo dát nahoru. Muži i dělostřelec jako vždycky zaměřili svou pozornost na Lenu. A Lena byla hvězdou naší společnosti.

Moje sestra mě vždycky zastíňovala, vždycky jsem byla v pozadí a byla jsem na to zvyklá. Ale tentokrát ke mně byla shovívavá. „Ago, lehni si nám za záda a spi,“ řekla mi sestersky, „přikryju tě svým kabátem.“ Lehla jsem si, ale spát jsem nemohla, byla jsem nervózní a rušily mě výbuchy smíchu, které celou noc otřásaly naším kupé.

Lena jim pochopitelně vyprávěla, že jedeme do Rostova na svatbu. Když řekla, že nevěstou není ona, ale já, nikdo jí to nevěřil, mysleli si, že si z nich utahuje.

Na stanicích nastupovali další lidé s pytlí a krabicemi, ale když se k nám někdo prodral, naše osazenstvo se snažilo je dovnitř nepustit, a když po nás chtěli, abychom sundali věci z lavic, neústupně prohlašovali, že jsou to jejich lavice a že si tam jdou hned lehnout. Musím říct, že je naši vzdělanci odráželi poměrně agresivně, kdo by si to pomyslel! „Selátko“ a dělostřelec taky nelehli. Navíc pomáhalo i to, že kupé bylo daleko od dveří, skoro poslední, a než lidi došli až k nám, tak už se většina stačila vmáčknout jinam. Dá se říct, že jsme na tehdejší poměry cestovali velmi komfortně.

V Armaviru jsme přestupovali. Vysypali jsme se na peron se všemi našimi taškami, ranci a balíky. Sedli jsme si na věci a rozhodli se, že tam počkáme na vlak. Vtom se na náměstí objevil přepychový kočár. S bílými šlechtěnými koňmi. Seskočil z něj urostlý voják (velmi zajímavý, kdyby neměl uhry) a ptá se: „Kdo z vás je Agnessa Argiropulová?“

Jak se ukázalo, volali jim z Rostova, že je na cestě Zarnického nevěsta, aby ji místní oddělení Čeky¹⁷ dobře uvítalo. Vždyť Zarnickij byl jejich vysoký velitel.

Voják, který pro nás přijel, se hned zakoukal do Leny, pořád se kolem ní točil a mluvil o ní jako o „nevěště Ivana Alexandroviče“.

17 Čeka – zkrácený název Všeuské mimořádné komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží (VČK), tajné politické policie založené v prosinci 1917 při radě lidových komisařů. V únoru 1922 převzala její pravomoci Státní politická správa (GPU), která byla v lednu 1923 v návaznosti na vznik SSSR transformována v celosvazovou Sjednocenou státní politickou správu (OGPU). V jejím čele stál do své smrti v roce 1926 Felix Dzeržinskij. V roce 1934 přešla OGPU pod lidový komisariát vnitra (NKVD), který existoval do roku 1946.

Lena namítala: „Co vás nemá? Copak já jsem nějaká nevěsta? Tohle je nevěsta.“ Smál se a stejně jako ti ve vlaku tomu nevěřil. To těžko, prý, mě tak snadno nepřevezesh!

Dovezl nás a „Selátka“ do rekvírované vily. Vevnitř byl starobylý nábytek, potažený sametem, přepychové zařízení, ale celé takové zašlé a špinavé, jako bylo za Sovětů všechno.

Na stole stála večeře – kakao a omeleta.

Když jsme večeřeli, přišli za námi čekisté a Lena samozřejmě zase zářila. Já se držela zpátky. A zase ta samá historie: nikdo nevěří, že nevěsta jsem já.

Jídlna byla ve druhém patře. Odtamtud nás doprovodili dolů. Tam byla přepychová ložnice s velkou dvoulůžkovou postelí. Čisté prostěradlo, dobrá příkrývka, akorát zima tam byla! Ale vtom přišla nějaká žena (řekli nám, že nám bude pomáhat) a starostlivě se dala do práce: „Hned vám tu zatopím, slečny!“ A zatopila v kamnech.

„Tady je mísa, kdybyste potřebovaly. Já to pak ráno vynesu.“

Kanalizace, vana – nic z toho pochopitelně nefungovalo. Vodovodní potrubí popraskalo už minulou zimu.

Ráno jsme zase dostaly omeletu a kakao. Pak nás odvezli v kočáře na nádraží. Přijel vlak na Rostov, nastupovalo se stejně jako včera. Čekisté pro nás vzali vagon útokem. Vzpomínám si na zledovatělá stupátka, horko těžko jsme se po nich vydrápali. Čekisté naskočili dřív než všichni ostatní a zabrali pro nás dobrá místa v hloubi vagonu. A zase, jakmile se Lena objevila, vyvolala všeobecnou pozornost: „Lenočko, Lenočko!“ A zase samý rozruch a smích.

Já jsem si sedla na malou lavičku u okna a zadívala jsem se do tmy za oknem. Nebylo vidět ani míhající se sloupy. Elektřina ve vlaku nebyla. Někde uprostřed vlaku svítila svíčka v lucerně.

Vagon se zadýchal, zima nebyla. Seděla jsem tam, ztracená ve svých snech. Představovala jsem si, jak mě přivítá, jak před ním stanu v černém elegantním kabátě a v černém klobouku, v černých rukavičkách obepínajících ruku (dárek od Abrama Iljiče), navoněná francouzskou voňavkou (také dárek od Abrama Iljiče). Máma mi dala věnem i ten perský koberec, koupený za peníze Abrama Iljiče. Nechtěla jsem si ho vzít: „To nejde, mami!“ zvolala jsem vyčítavě, ale ona na to: „Ale prosím tě, jen si ho vezmi, nestyď se, já se s ním vyrovnám.“

Vlak přijel do Rostova v šest hodin ráno. Byl pozdní podzim, konec listopadu, byla ještě noc, tma... Ale náhle se před námi objevila světla. Moře světél. Celé nádraží bylo zalité elektrickým světlem. Ještě nikdy jsem takové

osvětlení neviděla. Tak takhle vypadá velké město! Říkala jsem si, že je to dobré znamení.

Vystoupili jsme na peron. Ještě ve vagoně jsem se upravila, srdce se mi svírá – teď mě přivítá, políbí mě, kolem mě bude jemná vůně...

Ale nikde nikdo. Vůbec nikdo. Nástupiště je prázdné. Jsme tu jen my se všemi našimi krámy... „Selátko“ si všiml, jak jsem rozladěná, a běžel na stanici zjistit, co a jak. Zavolal odtamtud telefonem na štáb. Když se vrátil, řekl nám, že když Zarnickij zjistil, že jsme přijeli, hrozně ho to rozrušilo. Ukázalo se, že nás čekal už dva dny, a my pořád nikde. A zrovna dneska nás čekat nešel. Ale hned tam bude.

A to už klapou kopyta, přijíždí kočár a na světle zalitém nástupišti vidím, jak k nám téměř běží, rychle, rychle, v dlouhém kabátě s ozdobným zapínáním, na hlavě „budonovku“ s rudou hvězdou. Zadýchaný, rozrušený.

„Vidíte, já vás dnes nečekal, nejsem ani oholený... Odpusťte mi!“ Netrpělivě se mi dívá do tváře, ale přede všemi mě nepolíbil, jen se na mě díval.

Vtom vojáci, co přijeli s námi, a „Selátko“ popadli všechny naše krámy... Zarnickij mě vzal pevně pod paží, odváděl si mě a na Lenu úplně zapomněl. Hned se urazila.

„A co já?“ zavolala.

„Ano, no ovšem, Lenočko!“ a vzal ji pod paží druhou rukou.

Tehdy jsem poprvé pocítila, že odteď budu první dámou já.

3

Zarnickij, stejně jako ti v Armaviru, bydlel ve velké zrekvírované vile. Byl to dům Čeky. Zarnickij tam obýval jen dva pokoje, ačkoli byl velitel. Ve všech ostatních pokojích bydleli jeho podřízení s rodinami. Vila byla jako jedna velká komunálka.¹⁸

Ivan Alexandrovič mě varoval, že všichni sousedi v domě vědí, že čeká nevěstu, a až přijedeme, ze všech dveří budou vykukovat zvědavé obličejy – jakápak je? A tak to také bylo. Všechno to byly ženské obličejy.

18 Komunálka (komunální byt) byl byt, v němž byl v závislosti na jeho výměře ubytován určitý počet rodin nebo jednotlivců. Každá rodina nebo jednotlivec měli přidělen jeden pokoj a společně užívali příslušenství (koupelnu, toaletu, kuchyň). Pozn. red.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Agnessa***.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.